

Vallan vahtikoiria vai vaikuttajia? Saksan- ja suomenkielisten pääkirjoitusten argumentaation ja kielellisen rakenteen vertailua

---

Hannele Kohvakka
Saksan kieli ja kulttuuri
Jyväskylän yliopisto

In dieser Untersuchung werden finnisch- und deutschsprachige Leitartikel miteinander in Bezug auf ihre über die direkte journalistische Funktion hinausgehende Rolle in der jeweiligen Medien- bzw. politischen Umwelt verglichen. Stereotypisch werden die Finnen für schweigsam und zurückhaltend, die Deutschen dagegen für gesprächiger und polemischer gehalten. Den Stereotypen entsprechend wurde auch in einigen sprachwissenschaftlichen Untersuchungen der 1980er Jahre festgestellt, dass auch die finnischsprachige Pressekommunikation indirekter und impliziter als die deutsche sei. In dieser Arbeit werden Argumentation, Syntax und Überschriften der Leitartikel analysiert um herauszufinden, was für welche kulturspezifischen Unterschiede innerhalb dieser journalistischen Textsorte existieren, wie die Argumentation aufgebaut ist und welche Rolle die Überschriften darin spielen und schließlich, in welcher Funktion die Leitartikel-Autoren ihre Meinungen äußern – in welchem Verhältnis stehen sie zu den politischen Machthabern bzw. demokratisch gewählten Entscheidungsträgern? Wird in den Leitartikeln die Tätigkeit demokratisch gewählter Organe und der Justiz überwacht oder wird dort auch direkterer Einfluss auf die Beschlussfassung ausgeübt?

Avainsanat: pääkirjoitus, argumentointi, otsikon funktio

1 Johdanto – aiheen tutkimuksen taustoja

Vaiteliaisuuden, puhumattomuuden, hitauden ja varautuneisuuden katsotaan stereotyyppioissa kuvaavan suomalaisia osuvimmin ja näiden ominaisuuksien voi olettaa heijastuvan yleisemminkin suomalaisen kulttuurialueen kommunikaatioon (Wilkins & Isotalus 2009: 1).

Suomenkielisten ja eri kielialueilta olevien tekstien argumentointia ja arvottamisen suuruutta tutkittiin sinänsä sekä verrattiin melko paljonkin keskenään 1980- ja 1990-luvuilla eri tutkimuksissa (mm. Widén 1988, Kusch & Schröder 1989, Tirkkonen-Condit & Liefländer-Koistinen 1989, Lenk & Tiittula 1990, Moilanen & Tiittula 1994.) Suomenkielisistä pääkirjoituksista puuttuivat tuolloin tehdyn tutkimuksen mukaan mm. suurimmaksi osaksi teesin yhteenveto-osiot, pääkirjoituksissa argumentit ja kannanotot esitettiin vähemmän eksplisiittisesti ja kaiken kaikkiaan pääkirjoitusten argumentatiivi-

nen rakenne oli heikompi kuin esim. englannin- ja saksankielisten. Viimeksi mainitun osalta tutkittiin pääteetin yhteenvedon sijaintia tekstissä; selkeässä argumentoinnissa position tuli olla tekstin ensimmäisessä kolmanneksessa. Saksalaisissa näin oli lähes kaikissa, suomalaisissa vain noin 20 %:ssa, suomalaisista noin 30 %:sta se puuttui kokonaan. (Tirkkonen-Condit & Liefländer-Koistinen 1989: 179–180.)

Edellä mainittuihin tuloksiin sopii eittämättä myös Wilkinsin & Isotaluksen (2009: 11–13) antama kuva Suomen puhekulttuurista: suomalaisille hiljaisuus voi olla positiivisenkin asia; he eivät koe itseään vaivautuneeksi, vaikka kommunikaatioon tulee katkoja, vaikenemista tai hiljaisuutta, niitä voidaan jopa kommunikaation kestäessä kaivata. Keskustelu on asiakeskeistä ja kiertelemätöntä ja siinä vältetään liioittelua. Tavoitteena on pikemminkin harmonian säilyttäminen kuin suora hyökkääminen. Suomalainen osaa kuunnella.

Liisa Tiittula (1994: 226) on sanomalehtien arvottavaa kielenkäyttöä koskevassa tutkimuksessaan toisaalta kuitenkin todennut, että 1980-luvun tutkimuksissa jätettiin huomioimatta yksi keskeinen pääkirjoituksen osa, otsikko. Hän löysikin huomattavia eroja saksan- ja suomenkielisten pääkirjoitusten otsikoiden välillä: Suomalaisen kirjoittajan asennoituminen näkyi lähes aina jo otsikosta, saksalaisen sen sijaan ei. Kun otsikko otetaan huomioon tekstianalyysissä, murenee väite suomalaisten tekstien implisiittisyydestä jos ei kokonaan, niin ainakin arvottamisen osalta.

Hartmut Lenk (2005: 166–167) on puolestaan mielipidekirjoitusten otsikoita koskevassa tutkimuksessaan todennut ensinnäkin sen, että saksankieliset otsikot ovat yleensä huomattavasti lyhyempiä kuin suomenkieliset. Toinen, keskeisempi tulos on, että saksankieliset otsikot ovat arvoituksellisia ja provokatiivisia (erityisesti Itävallassa) eli niiden pääasiallinen journalistinen funktio on pyrkiä herättämään lukijan uteliaisuus. Suomenkieliset otsikot sisältävät yleensä aiheen yhteenvedon tai kannanoton tai ovat arvottavia ja ohjeistavia. Vain pieni vähemmistö suomalaislehtien otsikoista on arvoituksellisia tai provokatiivisia, saksalaisissakin lehdissä on luonnollisesti myös yhteenvedon, aiheen ja kannanoton sisältäviä otsikoita, mutta niitä on vähemmän. (Lenk 2005: 180–181.)

Suomalaisen mediatutkimuksen mukaan suomenkieliset pääkirjoitukset esittävät ”lievemmin subjektiivisia ilmaisuja kuin esimerkiksi” saksalaiset. Syyn siihen katsotaan löytyvän kulloisenkin lehden lukijakunnasta, vallitsevasta lehdistöperinteestä ja maan poliittisesta historiasta. Suomalaislehtien on kuitenkin todettu sisältävän yhtä runsaasti mielipiteitä ja kannanottoja kuin esim. on saksalaisen *Die Welt* -lehdenkin. (Huovila 2001: 8–9.)

Näiden kahden kulttuurin pääkirjoitusten arvottavassa kielenkäytössä ei siis loppujen lopuksi ole huomattavia eroja, vaikka niiden argumentointitapojen onkin aikaisemmissa tutkimuksissa havaittu poikkeavan toisistaan. Miten argumentointitavat sitten eroavat toisistaan, ja miten erot näkyvät kielessä? Miten pääkirjoitustekstit kielellisesti – lähinnä syntaktisesti – eroavat toisistaan? Otsikoiden on myös todettu eroavan toisistaan, ja se on otettava huomioon pääkirjoituksen analysoinnissa. Mikä on siis otsikon funktio pääkirjoituksen argumentoinnissa? Näihin kysymyksiin tämä tutkimus pyrkii vastaamaan.

2 Pääkirjoitus tekstilajina

Saksalaisessa mediatutkimuksessa pääkirjoituksen funktioksi määritellään mielipiteen muodostus ja sanomalehden position määrittäminen aiheeseen tai sitä koskevan, koko toimitusta sitovan linjan määrittäminen. Siksi se useimmiten ilmestyy ilman kirjoittajan nimeä. Argumentaatio on yksiselitteistä, kieli huoliteltua ja ajatukset muotoillaan selkeästi. Lopussa esitetään usein hillitysti muotoiltu vaatimus. (Bentele & Brosius & Jarren 2006: 152.)

Suomalaisen mediatutkijan Pertti Hemánuksen (1990: 82) mukaan pääkirjoitus on pikemminkin institutionaalinen kuin persoonallinen tekstilaji ja se on ”tarkoitettu kannanotoksi ensi sijassa yhteiskunnallisessa keskustelussa”. ”Pääkirjoituksessa lehdellä on legitiimi oikeus esittää omat arvostuksensa ja arvostusluonteiset kannanottonsa” (Hemánus 1975: 35). Huovilan (2001: 7) mukaan pääkirjoitus voi olla pohdiskeleva, taustaa valottava, erotteleva tai linjaa viitoittava. Tekstin rakenne on yleensä seuraava: Ensiksi esitetään teesi, toiseksi perustelut sille ja kolmanneksi vetoamus tai toivomus (Huovila 2001: 10).

Jyväskylän yliopiston kirjoitusohjeistus (2009) määrittelee pääkirjoituksen seuraavasti:

Pääkirjoitus on sanoma- ja aikakauslehdessä määräpaikalla julkaistava lyhyehkö kirjoitus, jossa esitetään lehden (tai päätoimittajan) (virallinen) kanta tietystä ajankohtaisesta kysymyksestä. [...] Pääkirjoituksen mielipide noudattaa lehden (puolueen) linjaa. Pääkirjoitus voi olla myös pelkästään pohdiskeleva, linjaa viitoittava tai vaihtoehtoja erittelevä ilman selkeää kannanottoa. [...] Sanomalehden pääkirjoituksen laatijaa ei yleensä mainita nimeltä, aikakauslehdissä mainitaan. Joskus lehti hankkii pääkirjoituksen omalla nimellään kirjoittavalta ulkopuoliselta asiantuntijalta.

Samainen ohjeistus kehottaa pääkirjoituksen laatijaa ilmaisemaan kantansa asiallisesti ja maltillisesti. Kirjoittajan tulisi käyttää lyhyitä väitelauseita, perustella kaikki väitteensä ja vaatimuksensa ja ilmaista toimintakehotukset, toivomukset ja ohjeet sekä vaatimukset kirjoituksen loppupuolella. Vaatimukset on ohjeistuksen mukaan ilmaistava ns. nesessiivirakenteilla (esim. *olisi syytä menetellä*), joiden aste voi vaihdella vaatimusten ehdottomuuden mukaa: esimerkiksi konditionaalilla vaatimuksen jyrkkyyden astetta voi lieventää. Väliotsikoita, huutomerkkiä tai muita tehovälimerkkejä ei tule käyttää (JY:n kirjoitusohjeistus).

Pääkirjoituksen funktio tekstilajina määritellään siis molemmissa kulttuureissa samalla tavalla. Argumentoinnin peruskaava – pmissseistä tehdään johtopäätös – on luonnollisesti myös sama molemmissa kulttuureissa. Edellä kävi ilmi, että argumentointitavoissa on todettavissa eroja huolimatta argumentoinnin yhteisestä loogisesta perustasta.

3 Korpus ja menetelmä

Tutkimuksen aineistossa on mukana pääkirjoituksia kolmesta sanomalehdestä. Nämä lehdet ovat *Helsingin Sanomat* (HS) 2.–17.1.2009 ja 10.–11.2.2009, *Die Welt* 2.–15.1.2009 ja 9.–11.2.2009 sekä *Frankfurter Rundschau* (FR) 7.–11.2.2009. Kaikki sanomalehdet ovat maakunta- tai osavaltiorajat ylittäviä lehtiä. Niiden levikki ja lukijamäärät ovat arkisin seuraavat: HS: 420 000/970 000 (Mediatiedot HS 2009), Die Welt 280 000/734 000 (Mediatiedot Welt 2009) ja FR 150 000/312 000 (Mediatiedot FR 2009).

Jo näistä luvuista voi päätellä, että lehtien lukijaprofilien on oltava varsin erilaiset: Kun Suomen väestö on noin viisi miljoonaa ja Saksan noin 80 miljoonaa, on lehtien levikin

suhteellinen osuus koko potentiaalisesta lukijamäärästä varsin erilainen: HS saavuttaa karkeasti arvioiden vajaan viidenneksen koko väestöstä, kun *Die Welt*ä lukee vain noin prosentti ja *Frankfurter Rundschau*ta vielä vähäisempi osa väestöstä. HS:n lukijat edustavat siis huomattavan paljon laajempaa sosioekonomista kenttää kuin saksalaislehtien lukijat, ja tämän voi olettaa vaikuttavan sekä lehden sisältöön että siinä käytettävään kieleen.

Tutkimuksen menetelmä perustuu argumentaatioteoriaan (Schmidt-Faber 1986), tekstilingvistiseen analyysimenetelmään (Brinker 2001) ja median kielen tutkimuksessa määritelyihin tekstilajikriteereihin (mm. Lüger 1995, Burger 2005, Hemánus 1990, Huovila 2001).

Pääkirjoitustekstien syntaktisen rakenteen tutkiminen perustuu Brinkerin (2001: 81) näkemykseen siitä, että (saksankielisessä) argumentoivassa tekstissä pää- ja sivulauseet yhdistyvät pääsääntöisesti subordinatiivisesti, tärkeimpinä muotoinaan kausaaliset, konditionaaliset, konsekutiiviset ja adversatiiviset yhdyslauserakenteet. Suomenkielisten tekstien syntaksia arvioidaan Jyväskylän yliopiston kirjoitusohjeistuksen perusteella luotujen kriteerien avulla (vrt. kpl 2): Missä määrin HS:n pääkirjoituksissa esiintyy lyhyitä väitelauseita ja nesessiivirakenteita? Perustellaanko väitteet ja jos, niin miten?

4 Tuloksista

Tutkimuksen tuloksena voidaan otsikon ja argumentoinnin suhteesta todeta, että suomenkielisen pääkirjoituksen tekstin otsikossa useimmiten esitetään varsinainen teesi ja itse tekstissä vain sitä tukevia argumentteja. Suomenkielisen pääkirjoituksen otsikko, joka ilmaisee teesin, ja tekstin lopussa esitettävä suositus tai toimintaohje muodostavat tavallaan tekstin argumentaation raamit, joiden sisälle itse tekstiin sijoittuvat teesiä tukevat argumentit:

Vallan vahtikoiria vai vaikuttajia? Saksan- ja suomenkielisten pääkirjoitusten argumentaation ja kielellisen rakenteen vertailua

(1) **Työssä käyväkin tarvitsee tukea**

Opetusministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön ja työmarkkinajärjestöjen yhteisessä työryhmässä valmistellaan parannuksia aikuiskoulutustukeen. [...] [...] [...]

Työssä käyvien ihmisten mahdollisuudet työkykyä täydentäviin tai kokonaan uuteen työhön pätevöittäviin opintoihin on syytä saattaa samalle tasolle kuin työttömäksi joutuneiden mahdollisuudet. [...]

Samanaikaisesti aikuiskoulutustuen kehittämisen kanssa on selvitettävä ja parannettava myös oppilaitosten mahdollisuuksia ottaa vastaan lisäkoulutukseen hakeutuvat. Yliopistojen ja korkeakoulujen pitää kyetä myymään koulutukseen hakeutuville myös täydentäviä tutkinnon osia, jotta perustutkinnon kertaalleen suorittanut ei joudu opiskelemaan samoja asioita uudelleen. (HS 10.2.2009.)

Saksankielisessä pääkirjoituksessa otsikko sen sijaan vain vihjaa kannanottoon ja otsikon ilmaisuja käytetään tekstissä joko teesin tai sitä tukevan argumentin yhteydessä. Tässä tapauksessa pääkirjoituksen argumentaation raamit muodostuvat teesiin vihjäävasta otsikosta ja tekstin päättävästä tai sen loppupuolella olevasta, samaa ilmaisua tai sen sanastoa käyttävästä lisäviittauksesta; niiden väliin sijoittuvat tekstin alkupuolella teesi (online-lehdissä usein jo otsikon yläpuolella tekstilajin nimike ja teesin tai aiheen yhteenveto) ja jatkotekstissä olevat argumentit:

(2) **Erst Bindung, dann Bildung**

Frankfurt braucht ein Leitbild für die Kita-Betreuung. Leider wird die Debatte derzeit vom eklatanten Erzieher-Mangel überlagert.

Die Kindertagesstätte Eschersheim des Internationalen Familienzentrums ist dieser Tage als erste in Frankfurt mit dem Siegel „Bewegungskindergarten“ ausgezeichnet worden. Die Kita arbeitet mit einer Motopädin und einer Sportwissenschaftlerin zusammen, die individuelle Förderpläne für die Kinder entwickeln.

*Projekte dieser Art sind in den Frankfurter Kindergärten immer häufiger anzutreffen. Einige bieten Fremdsprachen an, andere meinen den Knirpsen Computer hinstellen zu müssen. Wieder andere haben Anti-Gewalt-Projekte oder spezielle Angebote für Eltern von zugewanderten Kindern im Programm. Die tun was, die Kindergärten. Und das ist auch politischer Wille. Im Bildungsdezernat spricht man von Kindergärten als **Bildungseinrichtungen**. Das Dezernat ist dabei, den pädagogischen Standard in den Kitas zu erhöhen. Wenn auch zunächst quantitativ – der Stellenschlüssel wird von 1,5 auf zwei Stellen angehoben.*

*Damit hat Frankfurt klargemacht, wie wichtig der Stadt die frühkindliche **Bildung** ist. Sie hat damit ein deutliches Zeichen gesetzt, das auch in der Debatte über Frankfurt 2030 nicht zu übersehen ist.*

Was im nächsten Schritt folgen muss, ist ein pädagogisches Konzept, quasi ein Leitbild für die Kinderbetreuung. Welche Qualitätsstandards sollen gesetzt werden und auf was kann man verzichten? Sind beispielsweise Computer im Kindergarten nützlich oder gefährlicher Unfug? Diese Debatte muss geführt werden.

*Im besonderen Maß gilt das für den Ausbau des Krippen-Angebots. Hier ist die Qualität der Betreuung besonders wichtig. Da geht es zunächst um **Bindung, die Bildung** erst*

*möglich macht. Ohne konstante Beziehungen zwischen Personal und Kindern kann man sämtliche **Bildungspläne** vergessen. [...] (FR 7.2.09.)*

Tutkimus vahvistaa siis ainakin osittain aikaisempien tutkimusten tulokset: Tiittulan arvottamista ja Lenkin otsikoita koskevat tulokset pitävät tässäkin aineistossa paikkansa (vrt. kpl 1). Otsikoissa erot ovat erityisen selkeästi havaittavissa, kuten esimerkeistä 3–15 näkyy:

- (3) *Palkkasopimuksia ei kannata lähteä paniikissa muuttamaan*
- (4) *Lallukan toiminta ansaitsee suojelun*
- (5) *Valtioiden velkakirjoja tulvii myyntiin (HS 11.1.2009)*
- (6) *Yhtiöittäminen ei lisää terveyspalveluiden laatua*
- (7) *Pöyristyttävää toimintaa*
- (8) *Kouluruoka on tärkeä ateria (HS 17.1.2009)*
- (9) *Das Recht auf Kapitulation (Welt 11.2.2009)*
- (10) *Alles dreht sich um Amerika (Welt 9.2.2009)*
- (11) *Evolutions-Führer (FR 11.2.2009)*
- (12) *Irans junge Welle FR 10.2.2009)*
- (13) *Rhein-Main ohne Hessen (FR 9.2.2009)*
- (14) *Operation Erneuerung (FR 10.2.2009)*
- (15) *Der Null-Bock-Minister (FR 8.2.2009)*

Suomen- ja saksankielisten pääkirjoitusten syntaktiset rakenteet eroavat myös varsin paljon toisistaan. Suomalaisessa syntaksi on enimmäkseen parataktinen, sitä hallitsevat yksinkertaiset väitelauseet. Ajatuksellisesti tai sisällöllisesti ne kuitenkin voivat olla eriasteisia.

(16) ***Peruspalvelut pitää hoitaa***

Vantaan kouluissa yhdistellään luokkia suuremmiksi ja vähennetään jakotunteja, jolloin opetusta pienemmässä ryhmässä annetaan entistä harvemmin. Myös kirjahankintoja vähennetään, ja kielten opetusta siirretään aineopettajilta luokanopettajille.

Toimeentulokijonot kasvavat varmasti, kun yritykset vähentävät työvoimaansa. Osa kunnista ei kykene nytkään suoriutumaan jo vuoden voimassa olleesta sosiaalitakuusta, jonka mukaan päätös toimeentulotuesta on tehtävä välittömästi, kuitenkin viimeistään seitsemän arkipäivän kuluessa hakemuksen jättämisestä. Ainakin kolmelle Itä-Suomen kunnalle on asetettu uhkasakko viivytystä. [...] [...] [...]

Rahapula tuntuu ohjaavan kuntia paniikkiratkaisuihin, joiden vaikutuksia ei ole riittävästi pohdittu. Säästömallina euro sieltä, toinen täältä alkaa muistuttaa ikävästi 1990-luvun juustohöylämallia, jonka vaikutukset osoittautuivat kaikilla mittareilla mitaten turmiollisiksi. Osa silloin vaikeuksiin joutuneista ihmisistä ei vielääkään ole päässyt jaloilleen.

Kunnissa on nyt aloitettava priorisointi, jossa katsotaan koko kuntatalouden kannalta, missä säästöt tuottavat vähiten haittaa. Peruspalvelut eivät voi olla ensimmäisten kohteiden joukossa.

Vallan vahtikoiria vai vaikuttajia? Saksan- ja suomenkielisten pääkirjoitusten argumentaation ja kielellisen rakenteen vertailua

Myös valtionhallinto voisi osallistua talkoisiin pohtimalla, voitaisiinko osa keskenään päällekkäisistä kehittämishankkeista jäädyttää toistaiseksi. Nyt olisi tärkeintä hoitaa ensin ne velvoitteet, joista on jo säädetty lailla. (HS 11.2.2009.)

Saksankielisen pääkirjoituksen syntaksi on hypotaktinen; enimmäkseen tekstissä vaihtelevat päälauseet ja eriaisteiset sivulauseet. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että tekstissä ei käytettäisi myös lyhyehköjen väitelauseiden 'kasaamaa' mm. erityisesti jotakin asiaa painottamaan, kuten esimerkin 17 tekstin loppupuolella on nähtävissä:

- (17) *Leitartikel: Israel kann die Hamas nicht besiegen, aber doch schwächen
Zeit der Eindämmung
Von Gerd Held*

Auf den ersten Blick erscheint die Lage im Nahen Osten als eine ewige Wiederkehr des Gleichen. Man stellt große Lösungen in Aussicht, um im nächsten Augenblick festzustellen, dass die Voraussetzungen für solche Lösungen fehlen. Übrig bleibt dann ein Vorwurf an Israel, irgendwie „starrsinnig“ zu sein, weil es keinen Frieden mit denen schließt, die es vernichten wollen. Diesmal jedoch gibt es - weit unterhalb der großen Lösungen - einige Veränderungen. Militärisch hat Israel gezeigt, dass auch ein Terrorregime, das in Städten die Zivilbevölkerung als Geisel nimmt, verwundbar ist. [...]

*Israels Kampf hat also exemplarische Bedeutung. Es kämpft gegen eine Erpressung, deren Bedrohlichkeit viele Menschen nachvollziehen können. Deshalb schauen sie mit Sorge und Hoffnung auf die Ereignisse. Sie hoffen, dass hier ein Maß der Intervention gefunden wird, das eine Eindämmung der Gewalt ermöglicht. Nur Eindämmung? **In der Nahost-Debatte dominieren noch die großen Friedenspläne. Ein merkwürdiger Erwartungsdruck wird da aufgebaut. Entweder soll Israel große Kriegsziele aufstellen oder große Friedensziele. Aber Israel muss die Hamas nicht besiegen. Es muss auch nicht Frieden schließen. Es reicht ein Status Quo, der die Waffengewalt verringert. In kleineren Zielen liegt die Lösung und das kann für eine ganze Epoche gelten. Die zivilisierte Welt muss sich wieder auf Koexistenz einrichten – mit einer totalitären Bedrohung, die nicht beseitigt, aber eingeehrt werden kann.** (Welt online 15.1.2009.)*

Lauserakenteesta johtuen saksalaisissa pääkirjoituksissa käytetään konjunktioita (normaalisti), suomalaisissa niitä vastaavasti on jopa silmiinpistävän vähän eli saksalaisissa teksteissä syy- ja seuraussuhteet esitetään eksplisiittisesti, suomalaisissa taas ei tuoda sanoman sisäisiä kausaalisuhteita yhtä eksplisiittisesti esille, tyyli on pikemminkin toteava, jopa lakoninen.

Sekä saksan- että suomenkielisten pääkirjoitusten tekstin rakenne on siis selkeästi argumentatiivinen, mutta itse argumentaation rakenne on erilainen. Suomenkielisessä pääkirjoituksessa otsikolla on keskeinen rooli, siinä argumentaatio suorastaan rakentuu toisaalta teesimäisen otsikon ja toisaalta tekstin toteavien väitelauseiden välisille suhteille. Mistä tämä johtuu, kun argumentaation perusta kuitenkin on universaali? Tässä voitaneen viitata ainakin Huovilan (2001: 8) esittämiin historiallisiin, kulttuurisiin ja

(geo)poliittisiin syihin. Ovathan jo pelkästään Suomen poliittiset valtarakenteet keskittyneemmät kuin liittovaltiomuotoisen Saksan: Osavaltiotason edustuksellinen demokratia ja hallinto liittovaltion ja paikallispoliittisen päätöksenteon välissä tuo siihen oman ulottuvuutensa. Vastaavasti voidaan olettaa saksalaisen, useamman suuren media-yhtiön ja voimakkaiden osavaltiolehtien median intressien muotoutuvan eri tavoin kuin yhden valtakeskittymän ja yhden valtalehden¹ Suomessa.

Nykymedian trendit Burgerin (2005: 224) mukaan ovat tekstilajien sekoittuminen, siirtyminen hypertekstityyliseen uutisointiin, uutislehdet (Gratispresse) ja puhekielen piirteiden lisääntyminen kirjoitetussa kielessä. Voidaan kysyä, ovatko ne tiedonvälityksessä todetun, iltapäivälehdistä ja sähköisestä mediasta alkaneen sanomalehdistönkin viihteellistymisen syy vai seurausta siitä? Vastauksesta riippumatta nämä trendit eivät näytä pätevän pääkirjoitukseen: se on molemmissa kulttuureissa hämmästyttävässä määrin perinteinen muodoltaan, kun sitä verrataan printtimedian kielen tekstilajikuvauksissa annettuihin määritelmiin.

2.1.2009 Hufvudstadsbladetissa haastateltiin 34 vuotta toimittajana työskennellyttä Ralf Sundbergia: Hänen mukaansa tämän päivän toimittajat ovat parempia vahtikoiria, mutta huonompia demokraattisen yhteiskunnan kuvaajia kuin ennen. Mainostoimistojen vetämät vaalikampanjat menestyvät. Vaalikäyttäytymistä on helpompi ohjailta nostamalla esiin yksityiskohtia demokratiakysymysten sijaan. Heijastuuko tämä tiedonvälitykseen? Se että lehdistö/media herkuttelee jollakin yksittäistapauksella tai -piirteellä, voi viedä puolueen/poliitikon vaalivoittoon tai -tappioon. Ns. gallup-demokratiassa medialla on keskeinen rooli; siinä vaikutetaan päätöksentekoon myös vaalien välillä.

Vallan vahtikoirakin on välillinen vaikuttaja, mutta onko media siirtynyt suurempaan vaikuttamiseen – nimenomaan Suomessa?

Yksi selkeä ero tutkittujen sanomalehtien pääkirjoituksista löytyi: *Die Weltin* ja *Frankfurter Rundschau* pääkirjoituksissa on kirjoittajan nimi – huolimatta siitä, että

---

¹ Suomalaisilla maakuntalehdillä on kuitenkin omilla alueillaan vahva asema.

saksankielisen medialogiikan tekstilajikuvauksessa niiden sanotaan useimmiten ilmestyvän ilman kirjoittajan nimeä – *Helsingin Sanomissa* nimeä ei ole. Alustavan silmäilyn jälkeen näyttää siltä, että tämä pätee yleisemminkin ainakin suurien sanomalehtien saksan- ja suomenkielisiin pääkirjoituksiin. Sen sijaan *Hufvudstadsbladetissa* kirjoittajan nimi mainitaan. Edustaako pääkirjoitus siis saksalaisessa media- ja poliittisessä kulttuurissa pikemminkin yksilön mielipidettä ja suomalaisessa (suomenkielisessä) sen sijaan lehden tai toimituksen linjaa? Tuoko tämä piirre enemmän painoarvoa suomalaisen lehden pääkirjoittajalle, vai sitooko lehden linja enemmän hänen mielipiteen- tai ilmaisuvapauttaan?

Lenk (2005: 177) toteaa suomalaisten pääkirjoittajien toimivan (otsikoiden valossa) lähinnä poliitikkojen kumppaneina, he antavat näille suoria ohjeita ja toimintakehotuksia. Tämä pätee myös, kun tarkastellaan argumentointia. Ovatko suomalaiset pääkirjoittajat siis vaikuttajia?

Saksalaiset pääkirjoittajat taas näyttävät Lenkin (2005: 177) mukaan (otsikoiden valossa) olevan pikemminkin kriittisiä ja etäisiä tarkkailijoita, jotka eivät puutu suoraan päivänpolitiikkaan. Tätäkin tulosta argumentaation analyysi tukee. Ovatko saksalaiset pääkirjoittajat siis ”vain” vallan vahtikoiria? Tutkimustuloksen valossa tähän ja edellä esitettyyn kysymykseen voi vastata myöntävästi, mutta varmojen vastausten etsiminen jää laajemman jatkotutkimuksen tehtäväksi.

Lähdeluettelo

Tutkittu aineisto

Die Welt 2.–15.1.2009, 9.–11.2.2009
Helsingin Sanomat 2.–17.1.2009, 10.–11.2.2009
Frankfurter Rundschau 7.–11.2.2009

Tieteellinen kirjallisuus

Bentele, Günter & Brosius, Hans-Bernd & Jarren, Otfried (Toim.) (2006). *Lexikon Kommunikations- und Medienwissenschaft*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
Brinker, Klaus (2001). *Linguistische Textanalyse: Eine Einführung in Grundbegriffe und Methoden*. Berlin: Schmidt.
Burger, Harald (2005). *Mediensprache*. Berlin: de Gruyter.
Hémanus, Pertti (1975). *Propaganda sanomalehdissä*. Helsinki: Otava.

- Hémanus, Pertti (1990). *Journalistiikan perusteet. Johdatus tiedotusoppiin 2*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Huovila, Tapani (2001). *Pääkirjoitus kohdistaa kiista-asiaan*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Huovila, Tapani (2005). *Toimittaja, tiedon etsijä ja vaikuttaja*. Helsinki / Porvoo: WSOY.
- Jyväskylän yliopiston kirjoitusohjeistus (2009). [online]. [lainattu 22.4.2009] Saatavilla: <http://kielikompassi.jyu.fi>.
- Kusch, Martin & Schröder, Hartmut (Toim.) (1989). *Text, Interpretation, Argumentation*. (Papiere zur Textlinguistik; 64). Hamburg: Buske.
- La Roche, Walther (2003). *Einführung in den praktischen Journalismus*. München: List.
- Lenk, Hartmut & Tiittula, Liisa (1990). Die implizite Botschaft. Eine kontrastive Untersuchung zum Explizitätsgrad von Bewertungshandlungen in Pressekommentaren/Leitartikeln. Teoksessa: *Der Ginkgo-Baum* 1990, 9. Folge, 160–181. Helsinki: DDR-Kulturzentrum.
- Lenk, Hartmut (2005). Form und Funktion von Kommentarüberschriften in deutsch-, finnisch- und englischsprachigen Tageszeitungen. Teoksessa: *Presstextsorten im Vergleich / Contrasting Text Types in the Press*, 159–184. Toim. Andrew Chesterman & Hartmut E. H. Lenk. Hildesheim/Zürich/New York: Georg Olms.
- Lüger, Heinz-Helmut (1995). *Pressesprache*. Tübingen: Niemeyer.
- Mediatiedot FR (2009). [online]. [lainattu 22.4.2009]. Saatavilla: <http://www.fr-online.de/mediadaten/>.
- Mediatiedot HS (2009). [online]. [lainattu 22.4.2009]. Saatavilla: <http://medianetti.helsinginsanomat.fi/>.
- Mediatiedot Welt (2009). [online]. [lainattu 22.4.2009]. Saatavilla: <http://www.mediapilot.de/cda/index.php?cn=3385&np=3381&nt=3>
- Moilanen, Markku & Tiittula, Liisa (Toim.) (1994). *Überredung in der Presse: Texte, Strategien, Analysen*. Berlin, New York: de Gruyter.
- Schmidt-Faber, Werner (1986). *Argument und Scheinargument. Grundlagen und Modelle zu Begründungen im rationalen Alltag*. München: W. Fink.
- Tiittula, Liisa (1994). Implizites Bewerten in finnischen und deutschen Leitartikeln. Teoksessa: *Überredung in der Presse: Texte, Strategien, Analysen*, 225–240. Toim. Markku Moilanen & Liisa Tiittula. Berlin/New York: de Gruyter. 225–240
- Tirkkonen-Condit, Sonja & Liefländer-Koistinen, Luise (1989). Argumentation in Finnish versus English and German editorials. Teoksessa: *Text, Interpretation, Argumentation*. (Papiere zur Textlinguistik; 64), 173–181. Toim. Martin Kusch & Hartmut Schröder. Hamburg: Buske.
- Widén, Pertti (1988). Fachsprache und Kommunikation. Teoksessa: *Der Ginkgo Baum* 1988, 7. Folge, 28–31. Helsinki: DDR-Kulturzentrum.
- Wilkins, Richard & Isotalus, Pekka (2009). Speech culture in Finland. Teoksessa: *Speech culture in Finland*, 1–16. Toim. Richard Wilkins & Pekka Isotalus. Lanham, MD: University Press of America.